

ТАСВИРИЙ САНЪАТ АСАРЛАРИНИНГ КОМПОЗИЦИОН ТУЗИЛИШИНИ ТАҲЛИЛИ, ИНТЕРЬЕР – ФАЗО ВА АТРОФ-МУҲИТ КОМПОЗИЦИЯСИНИНГ АСОСИ СИФАТИДА

Хасанова Муниса Зиёдулла қизи

Низомий Номидағи ТДПУ Тасвирий санъат кафедраси катта ўқитувчиси.

hasanovamunisa99@gmail.com

Аннотация. Композиция варианты устида иш олиб бораётган талаба ишининг муваффақиятли чиқиши кўп жиҳатдан чизиш маҳоратини такомиллашганига боғлиқ. Кўп ҳолларда текислик юзаси билан буюмлар ўртасида номутаносиблик кўзга ташланиб қолади. Демак, талаба тугал композиция варианты яратиш учун ҳар бир предмет ва персонажларни алоҳида чизиб кўриши, хомаки расм ва зарисовкалар, этюдлар чизган бўлиши зарур.

Калит сўзлар: композиция, компетенция, педагог, тасвирий санъат, инновация, технология, такомиллаштириш, инновацион технологиялар асосида такомиллаштиришнинг, методика, интерьер, перспектива.

Аннотация. Успешный результат работы студента, работающего над вариантом композиции, во многом зависит от совершенствования навыков рисования. В большинстве случаев заметно несоответствие между плоской поверхностью и предметами. Итак, чтобы создать законченный вариант композиции, ученику необходимо рисовать каждый предмет и персонаж отдельно, зарисовывать и рисовать зарисовки, этюды.

Ключевые слова: композиция, компетентность, педагог, изобразительное искусство, инновация, технология, совершенствование, совершенствование на основе инновационных технологий, методика, интерьер, перспектива.

Annotation. The successful result of the work of a student working on a variant of the composition largely depends on the improvement of drawing skills. In most cases, there is a noticeable discrepancy between the flat surface and objects. So, in order to create a complete version of the composition, the student needs to draw each object and character separately, sketch and draw sketches, sketches.

Key words: composition, competence, teacher, visual arts, innovation, technology, improvement, improvement based on innovative technologies, methodology, interior, perspective.

Тасвирий санъат асарларининг композицион тузилишини таҳлил қилганимизда шу нарсага амин бўлдики, аксарият рассомлар ўз асарларида фон сифатида интерьердан фойдаланганлар. Бу эса талабаларга композиция сирларини ўргатишда интерьерни тасвирлаш қонуниятларини билишни қанчалик зарур эканлигидан далолат беради.

Интерьер композициясини куришда чизма геометрия, перспектива, чизмачилик фанларидан олинган билим ва тажрибаларга асосланиш мумкин. Кўп ҳолларда талабалар томонидан чизилган интерьерли расмларида перспектива қоидаларини тўла тушунмаслик ёки композиция тузилишининг бу жиҳатларига иккинчи даражали вазифа деб қараш ҳоллари кўп учрайди. Бошқача қилиб айтганда, юқорида айтиб ўтилганидек, интерьер билан персонажлар, картина ғояси ўртасидаги мутаносиблик бузилиб қолади. Бу эса ўз навбатида асар ғоясининг мазмунига путур етказди.

Мавзу композициясини тузишда албатта кузатиш нуқтаси, уфқ чизиғи, хонадаги бурчаклар, дераза ромлари, мебеллар, буюмлар ва ҳ.к.ларнинг барчаси перспектива қоидалари асосида чизилиши лозим. Бу эса мавзунинг композицион ечимини тўғри, саводли ҳал қилиш имконини беради.

Умумийроқ қилиб айтганда, интерьерни тасвирлашнинг дастлабки босқичи геометрик буюмларни чизишга ўргатиш жараёнида амалга оширилади. Чунки, бу вақтда оддий кубдан тортиб, стол, стулгача, цилиндрик шакллардан тортиб, кўза қисмларидаги эллипс (овал)ларнинг кўринишларигача тасвирланади. Интерьерни чизишда ҳам ушбу қоидаларнинг асосий жиҳатлари тадбиқ этилади.

Таълимнинг бошқа турларига қараганда, композиция устида ишлашни ўрганиш тинимсиз хомаки расмлар, этюдлар чизишни, ҳаёт гўзалликларини англаб олиш, бадий мушоҳада юритиш орқали мавзу асосида эскизлар устида ишлаши ва натижада бадий қобилятини намоён этиш имконияти мавжудлиги билан ҳам ажралиб туради.

Композиция учун танланган мавзу учун тайёргарлик маълум бир вақт давомида тайёргарлик босқичлари ўташни талаб этади. Талабаларга бериладиган дастлабки топшириқлар уларнинг ҳаётига яқин бўлиб, улар бу мавзу бўйича тайёргарлик кўриши, материаллар йиғиши, хомаки расмлар, этюдлар, эскизлар чизиш учун шароитлар яратилиши лозим. Бу каби композицион топшириқлар қуйидаги мавзуларда бўлиши мумкин: “Бизнинг оила”, “Мен севган касб”, “Музейда”, “Талабалар” ва ҳоказо.

Талабалар танлаган мавзулари асосида материаллар йиғиш учун бадий устахоналар, музей ва кўрғазма залларига экскурсиялар уюштириши, улар томонидан чизилган мавзуларни муҳокама қилиш, маслаҳатлар бериш композиция вариантларининг ранг-баранг бўлишига, талабалар бадий дидини бойиши учун яхши самаралар беради .

Композиция мавзусини талабалар онгига етказишда тасвирий санъат асарларини таҳлил қилишга ўргатиш, рассомлар асарларини композицион тузилиши билан таништириш, уларда бадий услуб, дунёқараш, эстетик дид ва қобилятларини шакллантириб боради. Шуниси қувонарлики, кейинги йилларда чоп этилаётган методик адабиётларда тасвирий санъат асарлари, репродукциялари ва уларнинг таҳлилига, рассомлар ҳақидаги маълумотларга кенг ўрин берилмоқда. Бу эса умумий ишимизда катта самаралар бериши муқаррардир.

Тасвирий санъатнинг барча жанрларида, жумладан тарихий, маиший, портрет ва бошқа шу каби тасвирий санъат асарларида интерьер композицияси кенг қўлланилади.

Дастгоҳли рангтасвирда интерьер – бино ва хоналарнинг ички кўриниши демакдир. Интерьернинг жиҳозланишига яъни, бинонинг ички қиёфасига қараб, картинанинг ғояси, ечими, қайси даврга мансублиги, бир сўз билан айтганда асарнинг ғоявий мазмунини англаб етиш мумкин.

Ўзбек рассомларининг ҳам асарларида интерьер композициясидан жуда ўринли фойдаланиш мумкин. Бу каби асарларда чизикли ва ҳаво (ранг) перспективасига қатъий амал қиладилар. Рассом А.Икромжоновнинг “Чингиз Ахмаров портрети”, “Травматолог Қ.Олимов” портретида қаҳрамонларнинг ички дунёси, характери, касби, ўтириш манераси (холати) – интерьерда қандай ҳолатда жойлашганлигига боғлиқдир. Композицион асарлар ечимини топишда воқеяликни интерьерда тасвирлашни ўрни беқиёсдир. Агар ушбу воқеа интерьер фониде тасвирланмаса ёки айрим ҳолларда ёмон тасвирланса ҳам картина қутилган мазмунни бера олмайди. Интерьер фониде асосиде яратилган машҳур рассомларнинг асарларини атроф, нарса-ҳодиса ва жиҳозларсиз бир тасаввур қилиб кўринг, асар қанчалик ечимини топмаётганлигига амин бўласиз.

Машҳур рус рассоми И.Е.Репиннинг “Кутмаган эдилар”, Ф.Решетниковнинг “Яна икки олдингми?”, В.А.Серовнинг “Шафтоли ушлаган қиз”, М.Набиевнинг “Эски мактаб” ва бошқа асарлари шулар жумласидандир.

Талабаларни интерьер композициясига оид вариантлар устиде иш олиб боришга йўналтиришда машҳур рассомларнинг асарларини кўриб чиқиш ва таҳлил қилишга тавсия этиш мумкин.

Интерьер композицияси ва ундаги персонажлар, жиҳозларни тасвирлашда ҳам чизикли перспективадан ташқари, ҳаво, ранг перспективаси қоидаларига риоя қилиш энг муҳим жиҳатлардан биридир. Баъзан талабаларимиз томонидан чизилган композиция ишларида ҳам узоқдаги кўриниш, билан яқинда турган буюмлар, персонажлар бир хил босимда, бир хил тонда ишланганини кўрамиз. Бу эса асар диққат маркази, асосий ғоя ва ечимни англаб етишга тўсқинлик қиладиде ёки бошқача қилиб айтганда, узоқ – яқиндаги кўриниш ва буюмларни тасвирлашдаги бир хиллик худди барча нарсалар бир текисликда ифодалангандек тушунча беради.

Тасвирий санъат асарларида интерьерни тасвирлашга жиддий эътибор берилиши ва унинг аҳамияти ҳақида фикр юритганда шуни ҳам айтиш керакки, ҳар қандай давр воқеаси, хона жиҳозларини асар воқеасининг қайси даврга оид эканлиги тўғрисида тасаввур ҳосил қилишига ёрдам беради.

Бўлажак рассом ҳар қандай жанрдаги композиция варианты устиде иш олиб борар экан, рассомларга хос ижод машаққатларининг ўзига хос айрим жиҳатларигина татиб кўргандек бўлади. Талабалик йилларида қаламтасвир, рангтасвир, пластик анатомия, санъат тарихи ва назарияси предметлари

бўйича олинган юзлаб ўқув соатларида олинган сабоқлар билан чегараланиб қолиш ҳам мумкин эмаслиги аён бўлиб қолади.

Демак, барча махсус фанларда олинган билим, тажриба, маҳорат композиция яратишда ўз натижасида кўрсатади. Композиция қонуниятларини чуқур эгаллаган талаба ўз қизиқиши ва меҳнати асосида ўз ижодий қобилиятларини намоян қила олади.

Етук рассом бўлиб етишиш учун нафақат ўз устида тинмасдан ишлашлари зарур эканликларини, балки ўзларини ушбу касбга бахшида этишларини англаб етадилар.

Бундай талабалардан келажакда ижодкор рассом, жонкуяр педагог ва тасвирий санъатимизга ҳурмат, эҳтиром билан қарайдиган олийжаноб кишилар етишиб чиқишига ишонамиз.

Адабиётлар рўйхати

1. Абдурахмонов Ғ. “Композисия” Низомий номидаги ТДПУ. 2009-й.
2. Молева Н.М. Видающиеся русские художники-педагоги. М., 1991.
3. Шорохов Йе.В. Основы композиции - М., Просвещение, 1976.
4. Беда Г.В. «Основы изобразительной грамоти». Просвещение
5. Б.В. Иагонсон. Школа изобразительного искусства – М. 1998.